

Drets Humans i mitjans de comunicació al llindar del segle XXI

Francesc Casares Advocat. President de la Comissió Catalana per a la Commemoració del Cinquantè Aniversari dels Drets Humans.

■ Derechos Humanos y medios de comunicación en el umbral del siglo XXI

Los medios de comunicación son un instrumento básico para ejercer una acción pedagógica sobre la sociedad. Por consiguiente, tienen que contribuir en una educación que tienda al pleno desarrollo de la personalidad humana y al fortalecimiento del respeto a los derechos humanos y a las libertades fundamentales.

■ Human Rights and the media here at the threshold of the 21st century

The media are an essential tool for educating society. Consequently, they should contribute to learning that leads towards full development of the human personality and to the strengthening of respect for human rights and the fundamental freedoms.

■ Droits de l'Homme et médias au seuil du XXIe siècle

Les médias sont un instrument fondamental pour exercer une action pédagogique sur la société. Par conséquent, ils doivent contribuer à une éducation tendant à assurer le plein développement de la personnalité humaine et le renforcement du respect des droits de l'homme et des libertés fondamentales.

A París, ara fa cinquanta anys, de la mà de les Nacions Unides, s'escrivia una pàgina històrica: la Declaració Universal dels Drets Humans. Aquell text breu i comprimit estava format per un preàmbul lluminós i trenta articles redactats de manera senzilla, entenedora i contundent. Alguns d'aquests articles anunciaven principis de greu ressonància històrica: llibertat, igualtat, fraternitat; uns altres feien referència al codi genètic que havia de guiar el creixement d'aquella Declaració: universalitat, indivisibilitat i interdependència. Però d'altres eren crits punyents, com personatges sortits del Guernica de Picasso: dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat; ningú no serà esclau ni torturat ni detingut o pres ni desterrat arbitràriament; d'altres apuntaven a normes de convivència indispensables: respecte a la vida privada, el dret a circular i a triar la residència o a sortir del país o a casar-se i a fundar una família o a gaudir d'una propietat (no pas necessàriament individual, sinó també de manera col·lectiva). Hi havia altres articles que volien configurar les bases d'una societat política edificada sobre la llibertat de pensament, de consciència, de religió, d'opinió i d'expressió, de reunió i d'associació i, sobretot, de participació en el govern del propi país. Però encara hi havia uns altres preceptes que semblaven crits de socors des de la profunditat de les privacions de bona part de la humanitat: són els drets econòmics, socials i culturals –els nous–, amb una càrrega explosiva de la qual pocs eren conscients. Així, el dret al treball, a la retribució que satisfaci les necessitats de la persona i de la família, a la llibertat sindical, a condicions de treball dignes i, en definitiva, a un nivell de vida que garanteixi per a la persona i la seva família el benestar a què tothom té dret. I el dret a l'educació gratuïta... I, finalment, la referència a aquesta gran utopia, encara intacta, d'un ordre social i internacional en què els drets i les llibertats proclamats en aquesta Declaració puguin ser plenament efectius.

Doncs bé, el 10 de desembre d'enguany podrem commemorar el cinquantè aniversari de la proclamació d'aquest text, que –no en tinc cap dubte– serà la Bíblia del segle XXI.

En aquests cinquanta anys transcorreguts d'ençà d'aquella efemèride, els drets humans com a clau d'interpretació dels problemes i dels conflictes mundials no han deixat de créixer. I avui, en aquest final del 1998, no hi ha referència a cap tema d'actualitat estricta en els mitjans de comunicació que no impliqui d'alguna manera la consideració dels drets humans. Seria fàcil fer-ne la prova i recordar les fotografies, els articles de fons, els editorials, les imatges sonores i visuals que ens envolten: Pinochet, les devastacions de l'huracà Mitch a l'Amèrica Central, Fidel Castro, el naufragi de les «pasteres», la contaminació de l'atmosfera... Tot conflicte, contradicció, insuficiència o privació avui s'ordena, explícitament o tàcitament, en funció de la transgressió o el compliment dels drets humans.

La Declaració, com a punt de referència

Per això, les Nacions Unides (mare de la criatura) van decidir recomanar que durant tot aquest any es possessin en marxa un seguit d'actuacions destinades a recordar la importància d'aquell fet històric. Així, a Catalunya, un conjunt d'organitzacions no governamentals que tenen com a objectiu la difusió i la defensa dels drets humans van promoure la constitució d'una comissió a la qual han concorregut les principals administracions i institucions de Catalunya. El govern de la Generalitat, per la seva banda, també va crear una comissió dins el seu marc institucional. Totes dues comissions treballen conjuntament i coordinadament per commemorar dignament aquest cinquantè aniversari i convertir-lo en un punt de suport on fer pivotar una gran palanca que ajudi a mobilitzar l'opinió pública i la consciència social a favor dels drets humans.

Els mitjans de comunicació, com a instrument bàsic per a l'acció pedagògica sobre la societat, haurien de contribuir a la consecució d'aquell objectiu de manera clara i decisiva. El desconeixement i els menyspreu dels drets humans han originat actes de barbàrie que han ultratjat la consciència de la humanitat, tal com es diu al preàmbul de la Declaració. Cal insistir, doncs, en

el coneixement i l'estima dels drets humans. Un dels articles de la Declaració (art. 26) proclama que l'educació tendirà al ple desenvolupament de la personalitat humana i a l'enfortiment del respecte envers els drets humans i les llibertats fonamentals, promourà la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i grups ètnics o religiosos i fonamentarà les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau. Aquest objectiu no correspon únicament als educadors i a les famílies (encara que els correspon, segurament, en primer lloc), sinó que també correspon als mitjans de comunicació, especialment als audiovisuals, que tenen, avui, un gran poder de penetració.

Com cal abordar des dels mitjans de comunicació el tema dels drets humans? Algú pensa que demanem sermons, conferències o prèdiques avorrides sobre aquesta qüestió? Doncs no, de cap manera. Partint, això sí, del reconeixement de la gran importància que tenen els drets humans i situant-los, per tant, en el lloc prioritari que els correspon, els mitjans de comunicació i especialment els audiovisuals hauran de combinar les seves pròpies tècniques sobre dos fronts: mostrar, d'una banda, els grans drames que pateixen tots els qui no poden gaudir dels drets humans, fent moure la consciència i la voluntat dels qui són responsables d'aquestes privacions, i, de l'altra, explicar en positiu allò que es fa i allò que encara falta per fer per donar compliment a aquell mandat universal.

Mitjans audiovisuals: denúncia i pedagogia

El missatge audiovisual, per tant, ha de mostrar, sense pudor (però amb el necessari respecte a la dignitat de les persones) els efectes de la misèria, de les malalties, de la ignorància, de les discriminacions, de les tortures i de la violència allà on es produeixin. Ha de mostrar amb tota cruesa l'inacabable seguici dels actes de barbàrie a tot arreu on es manifestin. Però, al mateix temps, ha d'iniciar una acció de pedagogia a través de col·loquis, entrevistes, etc., sobre la història dels drets humans, sobre els textos legals en què s'incorpora, sobre els instruments jurídics i els organismes de garantia: els que existeixen i els que manquen (per exemple, un tribunal penal internacional que jutgi i castigui els delictes contra la humanitat). I, al mateix temps, ha d'ajudar a divulgar

i a fer conèixer les actuacions positives: la lluita que duen a terme moltes ONG arreu del món, els organismes i els programes de l'Organització de les Nacions Unides que treballen en favor del desenvolupament i la pau (per exemple, el PNUD, la FAO, la UNICEF, la UNESCO, etc.). També és bo i necessari fer memòria de les grans figures, dels lluitadors en favor dels drets humans al llarg de tota la història (des de Gandhi fins a Joan XXIII, per exemple), tant si ens resulten llunyans com si els sentim propers (a Catalunya, tenim els casos de Francesc Layret, Pau Casals, el Noi del Sucre, el bisbe Casaldàliga). No calen mitificacions ni altars, però tampoc cal deixar que aquests noms s'enfonsin en l'oblit.

És ben segur que bona part d'això ho duen a terme els mitjans de comunicació; però també hi ha una pedagogia negativa, que consisteix a evitar tot allò que enterboleix la tasca positiva. I és aquí on, segurament, molts mitjans de comunicació hauran de fer un examen de consciència a fons. No es treballa pels drets humans quan s'exhibeix el luxe, la malversació, la violència, la morbositat, la frivolitat, la competitivitat agressiva. Si es diu que una imatge val més que mil paraules, també es pot dir que una mala imatge esborra mil paraules bones. Ara bé, uns mitjans de comunicació al servei d'una gran pedagogia en favor dels drets humans demanen uns mitjans independents, que facin del santuari de la seva llibertat una fortificació inexpugnable enfront de l'ofensiva del partidisme polític, dels fonamentalismes de qualsevol classe o de la imparable força dels diners.

Al cap i a la fi, allò que demanariem en aquest tombant de segle als mitjans de comunicació seria que consideressin que una concepció comuna d'aquests drets i aquestes llibertats és de la més gran

importància per a l'acompliment dels compromisos que la gran majoria d'Estats han acceptat en signar aquella Declaració Universal dels Drets Humans, tal com es llegeix en el seu preàmbul.

Els tres principis dels Drets Humans

Aquesta implicació en una tan alta missió pedagògica s'haurà de fer guiant-se pels tres principis que regeixen els drets humans: el de la seva **universalitat**, és a dir, predicar el reconeixement dels drets arreu del món i per a tothom. Això vol dir que cal parar atenció no solament a les grans insuficiències del Tercer Món, sinó també a les mancances que posa de manifest aquest quart món immediat, ja sia a Nova York o a Barcelona.

També cal tenir en compte la seva **indivisibilitat**, és a dir, cal defensar tot tipus de drets, no sols els de caràcter civil o polític (que són els únics que trobem a faltar els ben instal·lats en la suficiència i el confort), sinó també els drets econòmics, socials i culturals dels quals estan privats més de mil milions de persones de tot el món.

I, finalment, la seva **interdependència**, és a dir, el fet de ser conscients que les lesions d'uns drets, siguin els que siguin, deixen inoperants els d'un altre ordre. El qui viu al costat d'un miseríós (i en un món globalitzat que els mitjans de comunicació ens fan petit, tots hi vivim) no és lliure per molt que ell s'ho pensi.

Cal que els mitjans de comunicació siguin conscients que l'objectiu últim del respecte i el compliment dels drets humans queda perfectament definit a l'article 28 de la Declaració: «Tota persona té dret a **un ordre social i internacional** en què els drets i les llibertats proclamats en aquesta declaració puguin ser plenament efectius». **F.C.**